

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 941 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbayeva Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurodovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqlardan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Ishbilarmonlik muhitini baholashning metodologiyalari tahlili	704
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Jismoniy shaxslarning daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solish mexanzmini takomillashtirish	715
Ibragimov Zafar Ismailovich	
Yashil marketing yordamida moda sanoatida mijozlar ehtiyojini samarali qondirish.....	723
Xalilova Nafisa Komilovna	
Targetlangan iqtisodiy siyosat orqali kambag'allikka qarshi kurash	727
Baratov J.N.	
Globallashtirish sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyasi va strategik rivojlanish yo'nalishlari	733
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarining innovatsion faoliyati tahlili va moliyalashtirish samaradorligini aniqlash yo'nalishlari	738
Baxronova Shaxodat Baxshuloyevna	
Yo'lovchi tashish sohasida autsorsingni qo'llash istiqboli	744
Kaxarova Nilufar Yerkinjovna	
Ta'lim klasterlari faoliyatining barqaror taraqqiyotdagi o'rni.....	748
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Xizmatlar eksportini rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari.....	753
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li	
O'zbekistonda suv resurslaridan oqilona foydalanishda soliq mexanizmlari ta'sirini oshirish masalalari	759
Boymurotov Sodiq Rozziqovich	
Влияние состояния матери и факторов среды на развитие аллергии у детей грудного возраста.....	766
Закирова Бахора Исламовна	
Роль стандартов устойчивого развития МСФО в трансформации экономики тюркских стран	771
Маткаримов Давронбек Матякубович	

Sanoat korxonalarining atrof-muhitga ta'sirini baholashda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish	776
Sarvinov Alisherovna Radjabova	
Neft-gaz sanoatida amalga oshirilayotgan investisiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirish masalalari	779
Umurzakov Jamoliddin Sherbekovich	
Sanoat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini oshirish yo'nalishlari	784
Naimxonov Ma'rufxon Zokirxon o'g'li	
Qishloq xo'jaligi korxonalari monitoringida raqamli texnologiyalardan foydalanishda xorij tajribasi	788
Yusupov Nizomiddin Ro'zimurod o'g'li	
Mintaqa sanoat korxonalarining strategik marketing faoliyatining tahlili	793
Kaytboyeva Nigora Bakmatovna	
Soyabon bandlarining xorijiy investorlarni himoya qilish uchun O'zbekiston huquqiy tizimiga integratsiyalashuv zaruriyati	805
Alisherova E'zoza, N.X. Rahmonqulova	
Tadbirkorlik subyektlarini kreditlashda tijorat banklari faoliyatining zamonaviy yondashuvlari	812
Urinboyev Abrorbek Maxmudjonovich	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlarni tashkil etishni samaradorligini oshirish yo'llari	817
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Tijorat banklari tomonidan kreditlash mexanizmining ilmiy jihatlar va nazariy yondashuvlari	822
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	
Международная правосубъектность МНПО: институционализация влияния неправительственных организаций в формировании международных экологических и экономических норм	827
Хидоятлов Бурхон Ғайрат ўғли, С.М. Адилходжаева	
Yengil sanoat korxonalari mahsulotlarini narxlashtirish strategiyalari	831
Ravshanbekov Oybek Rustambek o'g'li	
Yevropa ittifoqi va markaziy osiyo mamlakatlaridagi soliq siyosatining inklyuziv rivojlanishdagi o'rni va omillarining qiyosiy tahlili	837
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li	
Mintaqa turizmini rivojlantirishda raqamli marketing vositalaridan mijozlar qoniqishini kompleks baholash uslubi	846
Ilhamova Zarnigor Po'latjon qizi	
Mintaqaviy eksport samaradorligiga innovatsion yondashuvlarning ta'sir omillarini tadqiq etish	851
Ibadullayev Ergash Bakturdiyevich	
Buxoro viloyatida ichki turizmning hozirgi holati va istiqboldagi rivojlanish yo'llari	857
Azimov Otabek Xudayberdievich	
Tashqi bozorlarga integratsiyalashuv jarayonlarining mintqa iqtisodiyotining o'sishga ta'siri bo'yicha qarashlar	862
Ozodova Farida Zarif qizi	
Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlashni boshqarish strategiyalari	866
Madaminov Bekzod Allayorovich	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'murchiligini raqamlashtirishni takomillashtirish metodologiyasi jarayonlari	872
Muxammadov Nodir Karimovich	
O'zbekiston eksport salohiyatini soliqlar yordamida rag'batlantirish	880
Mahmudova Sevara Rahmat qizi	
Yashil moliyalashtirishda moliyaviy instrumentlar	883
Abduraxmonov Alimardon Sodiq o'g'li	
Сравнительный анализ правовых инструментов контроля трансфертного ценообразования в налоговой, таможенной и антимонопольной сферах	887
Бекзод Умматов	

Yaponiya startup tajribasini O'zbekiston sharoitida tatbiq etish istiqbollari	892
Xazratova Shohsanam Xasanboy qizi	
Рейтинг Республики Узбекистан по индексу развития электронного правительства	898
Умарова Дурдона Абдуманнабовна	
Etnomadaniy turizm tushunchasi va uning mazmun-mohiyati.....	905
Qilichova Orzigul Zafar qizi	
Пути адаптации международных требований к капиталу в страховом секторе Узбекистана.....	910
Эргашева Фарангиз Шерзод кизи	
Tijorat banklarida raqobatbardoshlikni belgilovchi omillar va ularning ta'siri tahlili	916
Shamsiyev Nurbek Fazliddin o'g'li	
Tijorat banklarida muammoli investitsion kreditlarning yuzaga kelish sabablari va ularni bartaraf etish yo'llari	921
Melikov Otabek Maxmadaminovich	
Tanlangan xalqaro mehmonxona tizimining boshqaruv uslubini tahlil qilish (Hilton mehmonxona tarmog'i misolida).....	926
G'olibjon Abdiraxmanovich G'aniyev	
Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil etish masalalari.....	935
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	

SUG'URTA TASHKILOTLARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL ETISH MASALALARI

Abduraimova Maftunaxon Axmatovna

TDIU, "Audit" kafedrasi dotsenti, PhD.

Annotatsiya: Ushbu maqolada sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil qilish va bundan keladigan samaradorlik natijasi, erishiladigan yutuqlar haqida fikr yuritiladi. Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil qilish sug'urta bozorini raqamlashtirish jarayonlarida ayniqsa muhim ekani keltirib o'tilgan. Ichki auditning asosiy vazifasi – boshqaruv tomonidan taqdim etilgan moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini hamda risklarni daromadlilik darajasi bilan o'zaro bog'liq holda tahlil qilish, sug'urta faoliyati samaradorligini oshirish maqsadida dasturiy mahsulotlar sifatini huquqiy jihatdan tekshirish va uni takomillashtirish yuzasidan takliflar tayyorlashdan iborat. Shuningdek, ichki audit xizmatini joriy etish jarayonida korporativ boshqaruvning zamonaviy tizimini ta'minlash, xalqaro standartlardan foydalanish hamda biznes jarayonlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Sug'urta tashkiloti, ichki audit, ichki nazorat, korporativ boshqaruv, firibgarlik va xato, xalqaro audit, ichki audit standarti.

Abstract: This article examines the organization of internal audit services in insurance companies, highlighting their effectiveness and potential achievements. It emphasizes that establishing an internal audit system is particularly important in the context of digitalization of the insurance market. The main tasks of internal audit include verifying the reliability of financial statements presented by management, analyzing risks in relation to profitability levels, and conducting legal assessments of software quality with subsequent recommendations for improvement. Furthermore, the article discusses the importance of ensuring a modern system of corporate governance, applying international standards, and providing practical recommendations aimed at enhancing business processes in insurance organizations.

Key words: Insurance company, internal audit, internal control, corporate governance, fraud and error, international audit, internal audit standard.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы организации службы внутреннего аудита в страховых организациях, а также результаты, эффективность и достижения, которых можно достичь благодаря её внедрению. Отмечено, что создание внутреннего аудита в страховых организациях особенно важно в условиях цифровизации страхового рынка. Основными задачами внутреннего аудита являются проверка достоверности финансовой отчетности, представленной руководством, анализ рисков в увязке с уровнем доходности, а также юридическая экспертиза качества программных продуктов с последующим представлением рекомендаций по их совершенствованию. Кроме того, подчеркивается значимость внедрения современных систем корпоративного управления, применения международных стандартов и выработки предложений по улучшению бизнес-процессов.

Ключевые слова: страховая организация, внутренний аудит, внутренний контроль, корпоративное управление, мошенничество и ошибка, международный аудит, стандарт внутреннего аудита.

KIRISH

Respublikada amalga oshirilayotgan keng sonli islohotlarning zahirida albatta, milliy iqtisodiyot va uning tarmoqlarini zamonaviy ko'rinishga keltirish va natijada yuqori daromad olish maqsadi turadi. Bu esa o'z navbatida, ishlab chiqarish va iqtisodiy munosabatlarni rivojlanib borishida boshqaruv faoliyatining yangicha usullarini joriy qilish kerakligini talab qiladi.

Ichki audit xizmatining zaruriyati yirik korxonalar, aksiyadorlik jamiyatlari va ijtimoiy ahamiyatga ega tashkilotlari uchun ular bilan bog'liq bo'lgan muammolarni, jumladan, xarajatlarni qisqartirish ustidan nazorat qilish nuqtai nazaridan ham ahamiyatga molik hisoblanadi. Sug'urta tashkilotlarining rahbarlari ish tartibini belgilaydi va ishlab chiqadi. Lekin, xodimlar turli sabablarga ko'ra belgilangan tartibga rioya etmaydi. Shu sababli hududiy bo'linmalarda yo'l qo'yilgan kamchiliklarni o'z vaqtida aniqlay olishmaydi. Ichki audit xodimlari ish jarayonida yo'l qo'yiladigan turli xatoliklar, suiiste'molliklarni oldini olishda menejerlarga yordam beradi.

Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil etish faoliyatning barcha sohalarini chuqur o'rganish, riskni to'g'ri talqin qilib uni baholash, shuningdek, ularni minimallashtirish bo'yicha takliflar berish imkoniyatini beradi.

Shu o'rinda alohida ta'kidlab o'tish lozimki, tashkilotlarda ichki audit xizmatini tashkil etishda ba'zi bir talablar qo'llaniladi va ular quyidagilardan iborat:

1. aktivlarining balans qiymati 1 mlrd. so'mdan ko'p bo'lgan korxonalarda;
2. aktivlarining balans qiymati bazaviy hisoblash miqdorining 100 ming karasidan ko'proq bo'lgan aksiyadorlik jamiyatlarida bo'lishi shart [1].

Albatta aytib o'tish lozimki, ichki audit xizmati ayniqsa, sug'urta tashkilotlari uchun juda ham kerakli hisoblanadi. Chunki sug'urta tashkilotlari ko'p tarmoqli hisoblanib, hudud jihatdan keng tarqalgan, mamlakatning barcha hududlarida bo'linmalari mavjud va mustaqil qaror qabul qilish xususiyatiga egadir. Bu holatda sug'urta tashkilotlarida tashkil qilingan ichki audit xizmati korporativ boshqaruv tizimiga muhim axborotlarni yetkazib berish va shu asosida qarorlar ijrosini ta'minlash bazasi sifatida qaraladi.

Sug'urta bozorini raqamlashtirish ishlari davom etayotgan bir paytda ichki audit xizmatiga nisbatan, nazoratning zarur elementi, boshqaruvning tarkibiy qismi, shuningdek, sug'urta tashkilotlarining moliyaviy holati va ular tomonidan ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini baholash, sug'urta bozoriga bo'lgan talabni aniqlash, umuman olganda, sug'urta tashkilotlarida tashkil qilinadigan ish samaradorligini oshirishda amaliy yordam berishga xizmat qiladi, deb aytish mumkin.

Sug'urta tashkilotlarida boshqaruv tizimi uchun ichki audit faoliyatini takomillashtirishning zarurligi va afzallik jihatlari quyidagilar bilan izohlanadi:

- tashqi auditga ishonchli manba;
- qonunchilikka doimiy rioya qilinishining kafolatlanishi;
- ichki audit orqali tashkilot bo'linmalaridagi yuqori malakali mutaxassislarining tekshiruvga jalb qilinishi;
- ilg'or texnologiyalar va ish uslubini joriy etishni rag'batlantirishga ko'mak beruvchi tizim ekanligi.

Bozor munosabatlari sharoitida ichki audit tizimi yo'nalishi va usuliga ko'ra ikki xil vazifani bajarishi lozim:

- Faoliyat natijalarini baholash;
- Faoliyat samaradorligini baholash.

Ichki audit xizmati xo'jalik operatsiyalarini baholash usulida amalga oshiriladi. Ushbu yo'nalishda ichki auditning vazifasi sug'urta tashkilotining faoliyatini ishonchliligi va barqarorligi, mulkdorlar kapitalining daromadliligini baholash, shuningdek, sug'urta risklarini inobatga olgan holda auditdan maqsadli va tizimli foydalanishdan iboratdir.

Ichki audit xizmatining eng katta yana bir maqsadi bu faoliyat samaradorligini baholash bo'lib, bu o'z navbatida quyidagilarga bo'linadi:

- Sug'urta tashkilot faoliyat ko'rsatayotgan iqtisodiy muhitni tahlil qilish va baholash;
- Tahlil qilishda tekshiruvning maqsad va uslublarini aniqlash, moliyaviy ahvolini baholash va rivojlantirish dasturlarini amaliyotga tadbiq qilish masalalariga alohida ahamiyat beriladi.

Ichki auditning asosiy vazifasi – sug'urta tashkilotlarida boshqaruv tomonidan taqdim etilgan moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini hamda risklarni daromadlilik darajasi bilan o'zaro bog'lagan holda tahlil qilish, sug'urta faoliyati samaradorligini amalga oshirish maqsadida dasturiy mahsulotlar sifatini huquqiy jihatdan tekshirish va uni takomillashtirish yuzasidan takliflarni tashkilot boshqaruviga taqdim etishdan iborat.

Sug'urta tashkilotlarida joriy etilgan ichki audit tizimining to'g'ri tashkil etilganligini baholash turli risklardan himoya qilinganlik darajasiga, uning samaradorligiga ta'sir ko'rsatadi. Sug'urta tashkilotlari ichki audit tizimi qanchalik takomillashgan bo'lsa, boshqaruv tomonidan qabul qilingan qarorlar ijrosining samarasi shuncha yuqori bo'ladi. Ushbu tizimdagi uzilish esa tashkilotning moliyaviy holatiga to'g'ridan-to'g'ri salbiy ta'sir qiladi.

Sug'urta tashkilotlarida boshqaruv faoliyatini baholash jarayonida tashkilotning boshqaruv sifatini baholash va uni takomillashtirishga oid takliflar tayyorlanadi. Shuningdek, auditning samarali usullarini qo'llash, auditorlik dalillarini olish, tekshiruvning avtomatik usullarini rivojlantirish vazifalari maqsad qilib qo'yiladi. Shu bilan bir qatorda, ishlab chiqilgan audit strategiyasi, tashkilotda auditorlar faoliyatining qat'iy tartibga solinganligi, auditorlik tekshiruvlarining sifatini nazorat qilishga yo'naltirilganligidir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Shuni alohida qayd etib o'tish lozimki, hozirgi kunda sug'urta bozorini rivojlantirish, sug'urta faoliyatining samaradorligini oshirish maqsadida ko'pgina ilmiy va amaliy ishlar qilinmoqda. Buning natijasida iqtisodiy tarmoqlarda anchagina o'zgarish yuz bermoqda, xususan, tarmoqlarni raqamlashtirish, mijozlarga har tomonlama qulayliklar yaratish maqsadida amalga oshirilayotgan ishlar eng ko'zga ko'rinarli natijalar desak mubolag'a bo'lmaydi. Demak, sug'urta faoliyatini tubdan o'zgartirish maqsadida quyidagi olimlar tomonidan ilmiy ishlar jamlanmasi bajarilmoqda:

Janina MühlNickel, Gregor N.F. Weiß (2015) – Sug'urta tashkilotlarida yoki umuman barcha iqtisodiy subyektlarda xarajatlarni minimallashtirishga qaratilgan shartnoma tuzish amaliyotlari konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shundan kelib chiqib, sug'urta tashkilotlari soni va turi mavjudligiga ichki audit xizmati bevosita bog'liq bo'ladi [2].

Iqtisodchi olim Yigit Bora Senyigit (2012) – Sug'urta tashkilotlari uchun tuziladigan moliyaviy hisobotlarning uyg'unlashtirilishini rivojlantirish har jihatdan xalqaro standartlar bilan bog'liq bo'ladi. Turkiyada faoliyat olib borgan sug'urta tashkilotlari jahon moliyaviy bozorida raqobatlashayotganligi sababli ular uchun MHXSning so'nggi o'zgarishlarini tushunish muhim ahamiyat kasb etadi [3].

V.P. Suyts, A.N. Axmetbekov, T.A. Dubrovina (2002) ta'kidlaganidek, ichki audit – bu tashkilotda amalga oshiriladigan faoliyatni uning manfaatlarini ko'zlab tekshirish va baholash bo'yicha mustaqil faoliyat turidir [4].

G.A. Yudina, M.N. Chernyx (2009) esa, korxonaning o'z mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladigan ichki audit tashqi audit usullaridan foydalangan holda amalga oshiriladigan xo'jalik ichidagi nazoratni o'zida namoyon etishini qayd etadi [5].

Professor Sh.I. Ilxamov ichki auditni xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy-xo'jalik faoliyati samaradorligini oshirish imkoniyatlarini aniqlashning eng qulay vositalaridan biri sifatida ta'riflaydi. Unga ko'ra, ichki audit korxonaning raqobat jihatdan ustunligini ta'minlashga xizmat qilishi mumkin [6].

Prof. Romena Sulce, prof. A.Z. Avlokulov, PhD N.Sh. Abdievalar esa, ichki auditni ko'p funksiyali audit deb, bir vaqtning o'zida kompaniya rahbariyatining "o'ng qo'li" sifatida ko'rish mumkinligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, ichki audit xizmati hisob-kitoblarni tekshiradi, firibgarlik va xatolarni oldini oladi, tashkilotning ichki nazorat tizimi ma'lumotlarini tahlil qiladi [7].

Prof. S.U. Mehmonov budget tashkilotlari xususiyatlariga alohida e'tibor qaratgan holda, ichki auditga quyidagicha ta'rif bergan:

"Ichki audit – tashkilot tomonidan smetalarni tuzish hamda ijrosini amalga oshirishda qonunchilik hujjatlariga rioya qilinishini tekshirish va monitoring olib borish yo'li bilan nazorat qilish, moliyaviy hisobot ma'lumotlarining ishonchligini ta'minlash, budget-smeta intizomiga rioya qilish, mablag'larni maqsadli va oqilona sarflashga yo'naltirilgan faoliyatdir" [8].

Ichki auditorlarning xalqaro instituti (The Institute of Internal Auditors) ta'rifiga ko'ra, ichki audit – korxona faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan mustaqil va xolis kafolatlar hamda maslahatlarni beruvchi faoliyat yig'indisidir. Ichki audit korxonaga risklarni boshqarish, nazorat va korporativ boshqaruv jarayonlarining samaradorligini oshirish, tizimlashtirilgan va izchil yondashuvni qo'llash orqali qo'yilgan maqsadlarga erishishda yordam beradi [9].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil qilish masalalari doim e'tibor markazida bo'lishiga qaramasdan aytish lozimki, bugungi kunda tashkil qilinayotgan "kuchli ichki audit" xizmati amaliy jihatdan qoniqtirmaydi. Shunday bo'lsada, sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini samarali yo'lga qo'yish maqsadida, avvalo, xalqaro standartlarga murojaat qilish va pirovardida tashkil etishning yo'nalishlarini amalga oshirish, olib borilayotgan iqtisodiy islohotlarni amaliyotga joriy qilish, iqtisodiyotni zamonaviy rivojlantirishga erishish, jahon hamjamiyatida o'z o'rniga ega bo'lish va raqobat qila oladigan ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, sanoat sohasida mahsulotlarni dunyo amaliyotiga taqdim etish kabi ishlar ko'lamini oshirishga xizmat qiladi.

Korporativ boshqaruv tizimini to'g'ri yo'lga qo'yib, tashkilot moliyaviy barqarorligini oshirish, xarajatlarni optimal boshqarish, biznes-reja bajarilishini to'g'ri tashkil qilish jarayonlari o'z-o'zidan ayonki, ichki auditga borib taqaladi.

Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil qilish yo'nalishlarini ochib berishda keng sonli tahlil usullaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil qilish yo'nalishlarini ochib berishda qo'llanilgan tahlil usullari, albatta, ilmiy maqolaning mazmun-mohiyatini ochib, uning sifatini oshirishga xizmat qiladi, ushbu tadqiqotga oid taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlil va natijalar muhokamasi

Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil qilish orqali:

Birinchidan, sug'urta faoliyatining ichki tuzilishi, ichki muhiti, boshqaruv uslubi, qarorlar qabul qilish jarayoni, vakolatlarni taqsimlash, mas'uliyatni qabul qilish kabi jarayonlar jadallashadi.

Ikkinchidan, kunlik, oylik, choraklik va yillik nazorat qilish shakllari ta'minlanib, ularni alohida hisoblarda yuritish va hisobotlarda jamlash orqali aks ettirish, sug'urta tashkiloti moddiyliklarini boshqarish va doimiy monitoring o'tkazib turish imkoni paydo bo'ladi.

Uchinchidan, sug'urta tashkilotida uchrashi mumkin bo'lgan ehtimoli yuqori risklarni ham aniqlash va tahlil qilish bo'limining faoliyat yuritishi mumkinligi.

To'rtinchidan, axborotdan foydalanish tizimida yagona ma'lumotlar bazasi shakllanib, bu ma'lumotlar tashqi audit va boshqa tekshiruv organlari uchun eng ishonchli ma'lumot hisoblanadi.

Beshinchidan, sug'urta tashkilotida ichki nazorat tizimining samaradorligini oshirish maqsadida, ichki audit tizimi xodimlar faoliyatini tezkor nazorat qilish va ularning ishini davriy baholashni amalga oshirishi mumkinligi bilan izohlanadi.

Ichki audit xizmatini tashkil qilish har tomonlama qulayliklarni yaratib beradi, deb aytish mumkin. Xalqaro audit standartida keltirilishicha, tashqi audit ko'p hollarda ichki auditga murojaat qilishi mumkin:

1. Tashqi auditor ichki audit xizmatining ushbu xizmat ishiga tegishli bo'lgan va tashqi auditor ichki auditorlar tomonidan bajarilgan auditorlik tartib-taomillarining xususiyati va ko'lami, tegishli topilgan natijalarni tushunishi uchun foydalanishni rejalashtirgan hisobotlari bilan tanishib chiqish maqsadida;

2. Tashqi auditor ichki audit xizmati ishi yuzasidan, umuman olganda, ushbu ishning audit maqsadlariga mosligini aniqlashda qo'llashni rejalashtirgan yetarlicha auditorlik tartib-taomillarini bajarishi, shu jumladan quyidagilarni baholashi kerak bo'lganda.

3. (a) Ichki audit xizmati ishi to'g'ri rejalashtirilganligi, bajarilganligi, nazorat qilinganligi, ko'rib chiqilganligi va hujjatlashtirilganligi;

(b) Ichki audit xizmati asoslangan xulosalar chiqarishi uchun yetarlicha tegishli auditorlik dalillari olinganligi;

(v) Chiqapilgan xulosalar berilgan shart-sharoitlarda to'g'ri ekanligini va ichki audit xizmati tomonidan tayyorlangan hisobotlar bajarilgan ish natijalariga mos ekanligini bilish maqsadida foydalaniladi [10].

4. Yuqorida ham ta'kidlab o'tilganidek, sug'urta tashkilotida ichki audit xizmatini tashkil qilish, avvalo, sug'urta bozorini o'rganish va mijozlarga sifatli xizmat ko'rsatish maqsadida sug'urta muhitini barqarorlashtirishdan iboratdir.

5. Xalqaro amaliyotda sug'urta faoliyatiga aloqador bo'lgan quyidagi standartlar mavjud bo'lib, ichki auditorlar shular yuzasidan hisob ishlarini standart talablariga muvofiqligini tekshiradi:

1-jadval. Sug'urta tashkilotlarida foydalaniladigan moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va ularning ko'lami¹

MXXC (IFRS) №	Standart nomi	Foydalanish ko'lami
4-sonli	Sug'urta shartnomalari	Sug'urta xizmatlarini ko'rsatish maqsadida ishlatiladi
7-sonli	Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot	Sug'urta tashkiloti mukofotlari va to'lovlari, annuitetlar uchun to'lovlar, sug'urta polisi bo'yicha boshqa to'lovlarda foydalaniladi
8-sonli	Hisob siyosati, hisoblab chiqilgan baholardagi o'zgarishlar va xatolar	Sug'urta kompaniyalarning hisoboti va to'lov tartibi nazarda tutiladi
18-sonli	Daromadlar	Sug'urta qiluvchilarning jalb qilinishi xarajatlarning tan olinishi qo'llaniladi
19-sonli	Xodimlarning daromdlari	Pensiya uchun mo'ljallangan to'lovlarni amalga oshirish uchun sug'urta mukofotlarini to'lash asosiy ko'rib chiqiladi
32-sonli	Moliyaviy instrumentlar: taqdim etish	Moliyaviy aktivlar hamda moliyaviy majburiyatlarning tan olinishi va baholanishi jarayonini o'z ichiga oladi
37-sonli	Rezervlar, shartli majburiyatlar va shartli aktivlar	Sug'urta shartnomalari ostida paydo bo'ladigan shartnomaviy majburiyatlar va huquqlardan yuzaga keladigan rezervlar, shartli majburiyatlar va shartli aktivlarga nisbatan ushbu standart qo'llaniladi
38-sonli	Nomoddiy aktivlar	Sug'urta-sug'urta turlari bilan bog'liq operatsiyalarni hisobga olish dasturiy ta'minotdan amalga oshirilishini aniqlaydi, buning xarajat kapitalizatsiyasiga tegishli. Chunki, tashkilotning moliyaviy natijalariga ta'sir qiladi, iqtisodiy ta'minotining muhim elementi hisoblanadi
39-sonli	Moliyaviy vositalar: tan olish va baholash	Investitsion shartnomalarda foydalaniladi, shuningdek, assotsiatsiyalangan moliyaviy aktivlar va moliyaviy majburiyatlar faol deb qaraladi
29-sonli	Gipertinflatsion iqtisodiyot sharoitida moliyaviy hisobot	Sug'urta tashkilotlari faoliyat yuritadigan davlatlarda xalqaro iqtisodiy baholash darajasidan yuqori inflyatsiya yuz bergan davrlarda ishlatiladi

1-jadval ma'lumotlari tashkil qilingan ichki audit xizmati uchun har qanday vaziyatda ham ish jarayonidan samarali foydalanish va korporativ boshqaruv yuzasidan tezkor qarorlar qabul qilish imkoniyatini taqdim etadi. Bu standartlardan foydalanib ish tashkil qilinganda ichki auditor tomonidan ortiqcha tahliliy amallarni qo'llash hisobiga ketadigan vaqt hajmi anchagina qisqarishiga sabab bo'ladi.

1 Tadqiqotlar natijasida muallif tomonidan ishlab chiqilgan

2-jadval. O'zbekiston Respublikasi sug'urta bozorining tuzilmasi²

T/R	Sug'urta bozorining tuzilmasi	01.01.2022	01.01.2023	O'zgarish % da
1	Sug'urta tashkilotlari soni	36	40	111%
2	Shundan hayot sug'urtasi bo'yicha	8	8	100%
3	Sug'urta tashkilotlarining umumiy ustav kapitali (mln. so'mda)	755 220	1 439 193	191%
4	Sug'urta brokerlari soni	5	5	100%
5	Aktuarilar soni	50	56	112%
6	Sug'urta agentlari soni	8 657	8 870	102%
7	Shundan yuridik shaxslar soni	2 388	2 637	110%
8	To'lovlarni kafolatlash jamg'armasi a'zolari bo'lgan sug'urta tashkilotlarining soni	17	19	112%

2-jadval ma'lumotlaridan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, O'zbekiston sug'urta bozorida sug'urta tashkilotlari soni kun sayin ortib bormoqda va tashkiliy tuzilma ommaviylashmoqda. Aytib o'tish lozimki, tashkiliy tuzilma kengayganda ichki audit xizmatiga bo'lgan talab ortib boraveradi. Natijada esa, turli katta operatsiyalar sodir bo'lib, sug'urta faoliyatini yanada jahon bozoriga integratsiyalashuviga zamin yaratiladi.

Jadval ma'lumotlariga e'tibor beradigan bo'lsak, sug'urta tashkilotlarining to'lov qobiliyatini yaxshilash maqsadida, ularning ustav kapitali bosqichma-bosqich oshirilmoqda. Lekin achinarli tomoni – sug'urta brokerlari va sug'urta aktuarilari sanoqli ekanligini ko'rishimiz mumkin. Agar sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil qilishning bir qancha yo'nalishlarini ishlab chiqsa, birinchi navbatda sug'urtada uchraydigan risklarni baholash imkoniyati yaratiladi, yuqorida uchraydigan kam sonli yuridik shaxslar faoliyatini muvofiqlashtirish va ularning sonini ko'paytirish imkoniyatiga ega bo'lamiz.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini tashkil qilish hozirgi kundagi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shuni ta'kidlash lozimki, sug'urta va audit sohasini birdek rivojlantirib, iqtisodiyot tarmog'ida yetarlicha o'sishga erishish mumkin. Sohani rivojlantirish uchun esa albatta, me'yoriy bazasini yaxshilash talab etiladi. Oxirgi yillarda chiqarilayotgan sug'urta va audit faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan huquqiy asos bu ikkita sohaning birdek potensialini ko'tarishga yordam bermoqda. Sug'urta biznesi sifatini oshirish uchun esa, albatta nazorat tizimi hisoblangan ichki audit xizmatini samarali yo'lga qo'yish lozim. Ichki audit xizmati sug'urta tashkilotlarining nazorat tizimini takomillashtirib, moliyaviy holatini barqarorlashtirishga yordam beradi.

Sug'urta tashkilotlarida faoliyat yuritadigan ichki audit xizmati bir qancha qulayliklarga ega, xususan: tashqi auditga nisbatan kam xarajat talab qilinadi, ichki auditorlar tashkilotning boshqaruv uslubidan xabardor bo'ladilar, tashkilot faoliyati va rivojlanishi uchun malakali mutaxassislarni jalb qilish imkoniyati mavjudligi, yangi texnologiyalardan keng foydalanish imkoniyati mavjudligi, sug'urta tashkilotida mavjud resurslardan samarali foydalanish mumkinligi.

Demak, yuqorida berilgan xulosalar natijasida quyidagi takliflarni berib o'tishimiz mumkin:

1. Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini joriy qilish yo'nalishlarini ishlab chiqishda tashkiliy tuzilma xususiyatlarini e'tiborga olish kerak;
2. Sug'urta tashkilotlarida ichki audit xizmatini joriy qilishda elektron dasturlardan keng foydalanish va bu orqali tashkilotning filial va bo'limlarini nazorat qilish va boshqarish imkoniyati paydo bo'ladi;
3. Ichki audit standartlarini ishlab chiqish va ularning tadbiqini amalga oshirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Korxonalardagi ichki audit xizmati to'g'risida Nizom (O'zR VM 16.10.2006 y. 215-son qaroriga 2-ilova).
2. Janina Mühlhnickel, Gregor N.F. Weiß. Consolidation and systemic risk in the international insurance industry. Journal of Financial Stability. Volume 18, June 2015, Pages 187–202.
3. Yigit Bora Senyigit. The Implementation of IFRS in the Turkish Insurance Industry. Procedia - Social and Behavioral Sciences 62 (2012) 294–300. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.09.048.
4. Audit: obshchiy, bankovskiy, strakhovoy. Uchebnik. V.P. Suyts, A.N. Axmetbekov, T.A. Dubrovina. – M.: Infra-M, 2002. – 627 s.
5. Yudina G.A., Chernyx M.N. Osnovy audita. Uchebnoe posobie. M.: KNORUS, 2009. – 352 s.
6. Ilxamov Sh.I. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda ichki audit va uning samaradorligini baholash xususiyatlari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. №1, yanvar-fevral, 2019 yil.

2 www.agros.uz ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan

7. "Xalqaro moliya va hisob" ilmiy jurnali. №5, oktyabr, 2021 yil. ISSN: 2181-1016.
8. Mehmonov S.U. Budget tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va ichki audit metodologiyasini takomillashtirish. Iqtisod fanlari doktori dissertatsiyasi. Toshkent, 2018. – 55 bet.
9. The Institute of Internal Auditors. <https://www.theiia.org>
10. Ichki auditorlar ishidan foydalanish nomli 610-sonli xalqaro audit standarti.
11. www.agros.uz sayt ma'lumoti.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
